

GENT: STAD VAN SLIMME MENSEN

Veel steden in Vlaanderen en Nederland profileren zichzelf tegenwoordig als slim. Ze focussen op de nieuwste technologische ontwikkelingen. "Als je jezelf niet profileert als Smart, dan besta je niet" stelt Karl-Filip Coenegrachts, strategisch coördinator van de stad Gent. In de smart city Gent staat niet de technologie maar de burger centraal.

"Het is geen concept dat losstaat of bovenop bestaand beleid komt, het is een concept dat de toekomst van de stad inhoudt." Zbeschrijft Coenegrachts zijn visie op Gent als slimme stad. Coenegrachts is al vanaf begin deze eeuw bezig met de ontwikkelingen in Gent als smart city. Waar de wetenschap en bedrijven onmisbaar zijn bij de ontwikkeling van de slimme stad, komt het daadwerkelijke resultaat pas als de stad zelf goed beleid voert. In Gent begint dit bij de betrokkenheid van inwoners van de stad met de ontwikkelingen rondom de slimme stad. Maar ook Gent begon met een focus op technologische innovaties. Dit interview biedt inzicht in de ontwikkeling van smart cities in Vlaanderen, en in de evolutie die de stad Gent heeft doorgemaakt in haar aanpak en strategie.

Waar het allemaal begon

In 2007 stelde het stadsbestuur van Gent een brede visie op voor de toekomst van de stad. Technologische innovatie stond centraal in deze visie. Gegrepen door de smart city hype die toen in Europa de kop opstak, raakte een aantal beleidsmedewerkers geïnteresseerd in de mogelijkheden die data, burgerparticipatie en een inclusief en transparant bestuur zouden kunnen brengen voor de stad van de toekomst. In plaats van bestuurders te laten beslissen wat er zou gaan gebeuren, werd er gestreefd naar een bundeling van krachten tussen burgers, middenveld, academici, bedrijven en bestuurders. Data, informatie, communicatietechnologie en het openstellen van bestuurlijke taken voor inbreng van buitenaf vonden hun weg op de stedelijke beleidsagenda.

In die tijd werd Gent benaderd door Pieter Ballon, een onderzoeker van de Vrije Universiteit Brussel (VUB). Hij zag in Gent een stad die voor Vlaamse begrippen sterk was in burgerparticipatie en dat maakte de stad een geschikte deelnemer aan het SMARTiP

project van de Europese Unie (Smart Metropolitan Areas through Innovation & People). De filosofie van de smart city, hoewel toen nog vrij onbekend bij de Gentse beleidsmakers, sloot goed aan bij de visie die Gent opstelde en kwam daarmee op het juiste moment. In het SMARTiP project maakte Gent samen met onder andere Manchester, Keulen en Bologna deel uit van een consortium van steden in Europa die zich snel ontwikkelden op het gebied van slimme innovaties. Deze steden volgden de eerste Europese pioniers van de smart city beweging; Amsterdam, Helsinki (zie eerder in deze AGORA) en Barcelona, die al eerder in een EU-project waren gestart met het ontwikkelen van slimme innovaties in de stad en daardoor als voorbeelden dienden. Gent richtte zich vooral op het gebruik van technologie om kansen bieden voor start-ups, nieuwe banen voor jonge innovatieve inwoners en slimme oplossingen die het leven van de burger beter zouden maken. Samen met wetenschappers van de Vrije Universiteit van Brussel en partijen uit het bedrijfsleven werden op deze manier de eerste stappen gezet om Gent een slimme stad te maken.

Smart city en de burger

Nu, tien jaar later, is er veel veranderd. Na afloop van het SMARTiP project, in 2009, moest Gent op eigen kracht verder. In de evaluatie van het project stelden verschillende beleidsmedewerkers zichzelf de vraag: wat maakt onze stad uniek? De conclusie was dat de grote kracht van de stad Gent ligt in de sterke band tussen het stadsbestuur en de burger. De burger moest dan ook centraal komen te staan. Hiermee koos Gent duidelijk voor een ander pad dan de technologie-gedreven hoofdstroom binnen de smart city beweging.

De samenwerking tussen de stad, het bedrijfsleven,

universiteiten en de burger staat in de literatuur bekend als de *quadruple helix*. De burgemeester van Gent, Daniël Termont, was een van de drijvende krachten achter de centrale rol die de burger in de visie rondom de slimme stad moest hebben. Termont is sinds de introductie van de *smart city* beweging burgemeester van Gent. Technologie vanwege de technologie paste niet in zijn agenda. Onder invloed van de socialistische burgemeester werd daarom de focus verlegd naar het gebruik van technologie om de Gentse burger van dienst te zijn, en waar mogelijk, slimmer te maken. Burgers worden bijvoorbeeld betrokken door het organiseren van *hackatons*, informatieavonden, lokale inspraakmogelijkheden, en concrete projecten waar burgerparticipatie gevraagd wordt. Deze initiatieven maken de stad volgens Coenegrachts een beetje inclusiever en zorgen dat de slimme stad dichterbij de burger komt te staan.

Eigenlijk is die slimme stad niets anders dan de nieuwe duurzame stad

Een toekomstvisie, technologie, data en de burger

Naast de belangrijke rol van de burgemeester geeft Coenegrachts aan dat de basis van de Gentse aanpak ligt in het hebben van een duidelijke strategie en toekomstvisie. In deze toekomstvisie, opgesteld voor de gehele stad, speelt de Gentse benadering van de *smart city* een centrale rol. Het vertrekpunt van de gekozen strategie is het DNA van de stad. Het DNA is het antwoord op de vraag wat kenmerkend is voor het karakter van de stad. Vanaf dat vertrekpunt zijn drie onderdelen belangrijk: de technologische infrastructuur die zich nu snel ontwikkelt, de beschikbaarheid en het gebruik van data als belangrijke onderlegger en tot slot de focus op de burger waar het uiteindelijk om draait. *"De burger is in Gent bijzonder belangrijk. Uiteindelijk een stad van de toekomst maken dat doe je niet omwille van de stad zelf, dat doe je niet omwille van de economie, dat doe je niet omwille van bepaalde beweegredenen die academisch van aard zijn, maar dat doe je voor de burger, en dat betekent ook dat je dat samen doet mét die burger."*

Waar de Vlaamse krant De Morgen begin januari 2017 kopte dat Antwerpen, met haar sensoren, slimme verkeerslichten en samenwerking met technologieus IMEC, de eerste *smart city* van Vlaanderen wordt, kiest Gent dus voor een andere piste. Antwerpen is de stad van de slimme dingen, terwijl Gent de stad van de slimme mensen wil zijn. Want, hoewel ook het gebruik van data voor de stad Gent van groot belang is, zegt Coenegrachts: *"een stad kan niet slim zijn, de mensen kunnen wel slim zijn"*. De stad probeert beter gebruik te maken van haar 'slimme' burgers. In plaats van het uitschrijven van grote projecten en *tenders*, waar alleen de grote spelers, bouwbedrijven en adviesbureaus op kunnen reageren probeert de stad inwoners te stimuleren om met ideeën te komen, en deze ook daadwerkelijk uit te werken. De mogelijkheden die de stad Gent biedt voor kleine bedrijven om deel te nemen aan openbare projecten als wel de inzet om inwoners te betrekken en slimmer te maken hebben ertoe geleid dat er een goed vestigingsklimaat is ontstaan voor kleine, lokaal gebonden ondernemingen. Zo is bijvoorbeeld 40 procent van de Vlaamse IT *start-ups* te vinden in Gent.

Integrale en holistische visie

De vraag is nu echter of de *smart city* benadering echt iets nieuws is. En hoe zat het dan vóór de tijd van de *smart city* beweging? *"Eigenlijk is het van alle tijden. Als je gaat kijken naar concepten van vroeger, dan kom je bijvoorbeeld bij de duurzame stad. Dat is ook een*

containerbegrip (...) Eigenlijk is die slimme stad niets anders dan de nieuwe duurzame stad". Wat volgens Coenegrachts wel nieuw is, is de holistische benadering. *"Daar waar bijvoorbeeld duurzaamheid heel vaak in de hoek terecht kwam van het milieu of klimaat, wat ook logisch is, zitten we nu met een kader dat veel meer mogelijk maakt. Eén strategie of visie ontwikkelen voor een stad is vandaag gewoon beter mogelijk dan 20 jaar terug."*

Coenegrachts heeft het concept, gedurende de tien jaar dat hij er zich mee bezig houdt, zien veranderen van een technologisch naar een holistisch concept en dat is ook precies de manier waarop hij het concept inzet. *"Het is een bewuste keuze geweest om het slim denken niet in één van de hokjes te plaatsen"*. Waar sommige steden bijvoorbeeld een eigen departement oprichten om met de ontwikkeling van *smart city* bezig te zijn, of zich vooral op de verzameling en ontsluiting van data richten, heeft de stad Gent besloten het *smart city* denken als organisatiestrategie te gebruiken en breed te benaderen.

De holistische, integrale en toekomstgerichte benadering van de *smart city* heeft echter ook nadelen. Als het zo breed is, wat is dan nog de betekenis van het label *smart*? Hierover geeft Coenegrachts toe dat juist het label onvermijdelijk is geworden. Bij de opkomst van de *smart city* beweging omarmde Gent, net als veel andere steden, het label *smart* voor een belangrijke mate omdat het op de Europese beleidsagenda's was gekomen. Om Europese subsidies te bemachtigen was het gebruik van het label praktisch noodzakelijk geworden. Om te zorgen dat *smart* echt betekenis zou krijgen, koos Gent er nadrukkelijk voor om het zowel te integreren in het brede stedelijk beleid als te gebruiken voor het stimuleren van publiek-private samenwerking en burgerparticipatie. De slimme stad werd zo in Gent een inclusieve stad, op basis van slimme mensen.

Toekomst

Of de *smart city* beweging daadwerkelijk bij gaat dragen aan een meer inclusieve en leefbare stad hangt af van de manier waarop steden omgaan met de kansen en problemen die nu al geïdentificeerd zijn. Onder de vlag van *smart city* worden burgers uitgedaagd om actief vorm te geven aan hun stad, maar dat gaat niet zonder problemen. Zo is een deel van de burgers niet genoeg 'digitaal geletterd' voor de digitale mogelijkheden die er nu zijn. Ook blijkt de transitie naar een bottom-up benadering nog steeds problematisch. *"De maakbaarheid van de stad is nog steeds sterk in handen van de overheid. We zijn ons er dan ook, politiek en ambtelijk, van bewust van dat we het op een andere manier moeten gaan aanpakken"*. Gent heeft echter gebouwd aan een slimme infrastructuur. In dit geval is het 'slimme' van de stad niet alleen een klassieke, fysieke infrastructuur waar sensoren technische gegevens opladen in slimme databanken. Gent heeft ook gewerkt aan een sociale infrastructuur waar slimme burgers makkelijker met elkaar en met de overheid kunnen communiceren, en zo de sensoren van de stad vormen. De slimme stad is in dit geval een luisterende stad, en Gent is hiermee een goed voorbeeld van een menselijke benadering van een technologische beweging.

Josine Maaskant (josinemaaskant@live.nl) is student Sociale Geografie en Planologie aan de Universiteit Utrecht, en is redactielid bij AGORA.

Egbert van der Zee (Egbert.vanderzee@kuleuven.be) is promovendus aan de KU Leuven bij de afdeling Geografie en Toerisme. Zijn onderzoek richt zich onder andere op het inzetten van nieuwe technologie voor stedelijk beleid.